

סיפור מהפטרה

שְׁמָה בְּאַרְזַיִם

...קהילה לומדת...

פרשת ואתחנן - נחמו - הנחמה קדמה לחורבן

ירושלים ועם ישראל אינם רואים נחמה, משום שאפילו האבות ומשה רבנו לא הצליחו למנוע את החורבן, ולא עוד אלא ששני המלאכים מיכאל וגבריאל, שבדרך כלל הם המסנגרים על עם ישראל, הם אלו שהציתו אש במקדש, ובעצם ירושלים ועם ישראל רואים שאין להם שום תקווה משום כיוון, ולכן הם אינם מוצאים פתח לנחמה.

דוגמא נוספת:

איכה פרק א, טז: **עַל אֱלֹהֵי אֲנִי בִּזְכִּיָּה עֵינֵי יְדָה מִיָּם כִּי רָחַק מִמֶּנִּי מְנַחֵם מְשִׁיב נְפָשִׁי הָיָה בְּנִי שׁוֹמְמִים כִּי גָבַר אוֹיֵב**

מבארת הגמרא במסכת סנהדרין (צח):

"משיח. מה שמנו? ...ויש אומרים מנחם בן חזקיה שמו, שנאמר כי רחוק ממני מנחם משיב נפשי".

הגמרא מביאה כמה וכמה דעות מה שמו של המשיח, אחת הדעות כאמור ששמו מנחם על פי הפסוק לעיל - "כי רחוק ממני מנחם", כלומר עם ישראל מרגיש בזמן החורבן שהמשיח והגאולה רחוקים ממנו מאוד, ולכן הוא לא מוצא נחמה, כמו אדם שנמצא במסע קשה ולא רואה את סוף הדרך.

האלישיך (שם) מוסיף:

"רחוק ממני מנחם היא השכינה כי נסתלקה, כי על כן ניתן כח לשבור בחורי וגת דרך ה' (פסוק טז) כי השיב אחור ימינו מפני אויב (לקמן ב ג), שאם לא כן לא עצרו כח לכל זה. באופן כי מה שעל אלה אני בזכיה הוא על הסבה הנותנת כח לשברם, הוא על סלקו יתברך מאתנו..."

עם ישראל מרגיש בזמן החורבן שהשכינה הסתלקה ממנו ויש הסתר פנים, ולכן יש אפשרות לגויים לעשות ככל העולה על רוחם לעם ישראל ולירושלים, ולכן עם ישראל לא מוצא נחמה, כי אם הקב"ה מסתיר את פניו מאיתנו כיצד נוכל להיגאל?

אך כשם שתשובה קדמה לעולם כך הנחמה קדמה לחורבן כפי שמבאר המדרש (איכה רבה, א):

"א"י נחמיה, אף על פי שקללן ירמיהו בא"ב, אפילו הכי הקדים ישעיהו ורפאן לכולן, ירמיה אמר שמעו כי נאנחה אני אין מנחם לי וישעיהו אמר (מי) נחמו נחמו עמי..."

כלומר, אף על פי שירמיהו קונן במגילת איכה על החורבן על פי סדר האלף בית, בא ישעיהו ונתן ריפוי לכל קינותיו כפי שהולך ומבאר שם המדרש, וכנגד מה שאמר ירמיהו שאין נחמה בירושלים ולעם ישראל, כבר הקדים אותו ישעיהו ואמר "נחמו נחמו עמי", כלומר גם במצב השפל ביותר הקב"ה זוכר את עם ישראל וכבר בתוך החורבן הוא טבע את הנחמה ואת הגאולה.

ב. גאולה נגד הטבע

יתן לחלק את נחמתו של ישעיהו בהפטרה לשני חלקים.

בחלק הראשון, ישעיהו מתאר נחמה שהיא נגד חוקי הטבע, כלומר אכן ירמיהו צודק, בדרך הטבע וההיגיון והצדק העולמי, אין לעם ישראל שום אפשרות של נחמה או תקווה, אך עם ישראל הוא מעל הטבע, משום שאנו בניו של הקב"ה שיכול לשנות את הטבע כרצונו, ולכן אנו רואים תיאורים בנחמתו של ישעיהו של שינוי מערכות הטבע.

"(ג) קול קורא במדבר פנו דרך ה' ישרו בערבה מסלה לאלהינו: (ד) כל גיא ינשא וכל הר וגבעה ישפלו ויהי העקב למישור והרכסים לבקעה: (ה) ונגלה קבוד ה' ויראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דבר: (ו) קול אמר קרא ואמרו מה אקרא כל העשור חציר וכל חסדו קציץ השדה:

(ז) יבש חציר נבל ציץ פי רוח ה' נשבה בו אכן חציר העם: (ח) יבש חציר נבל ציץ ודבר אלהינו יקום לעולם: (ט) על הר גבוה עלי לה מבשרת ציון הרימי קולך מבשרת ירושלים הרימי אל תיראי אמרי לערי יהודה הנה אלהיכם: (י) הנה אדני ה' בחרק יבוא וזרעו משלה לו הנה שוכרו אתו ופעלתו לפניו: (יא) פרעה עדרו ורעה בזרעו וקבץ טלאים ובחיקו ישא עלות ינהל".

ניתן לחלק את פסוקי נחמה אלו לכמה חלקים, בתחילה הקב"ה פונה אלינו לפנות לו דרך, וכשהקב"ה יגיע לגאול אותנו, אז כל מערכות

שבת זו שהיא הראשונה לאחר ט' באב, ובה אנו מתחילים קבוצה נוספת של הפטרות עצמאיות שאינן מעניין הפרשה, הנקראות "שבעא דנחמתא", כלומר הפטרות העוסקות מענייני הנחמה לאחר החורבן, כאשר כולן מספר ישעיהו. השבת נקרא את ההפטרה הראשונה - "נחמו", מתוך ספר ישעיהו פרק מ'.

חשוב לציין שישעיהו מתנבא בזמן המלכים, עוזיהו, יותם, אחז וחזקיהו, כפי שקראנו בהפטרה בשבת הקודמת, אם כן מדובר על כ 130 שנה לפני החורבן, כך שנבואות הנחמה נאמרו לעם ישראל עוד לפני החורבן העתיד לבוא.

הרד"ק בתחילת ההפטרה מבאר, שנבואתו של ישעיהו נאמרה על בית המקדש השלישי לימות המשיח:

"נחמו נחמו - כל אלה הנחמות עתידה לימות המשיח והכפל לחזק..."

הפטרות אלו הן כל כך חשובות, כך שאין מדלגים עליהן אפילו כאשר יוצא ראש חודש בשבת כפי שכתב הבית יוסף (סימן תכ"ה):

"...אין מדלגין ז' דנחמתא... וכן נהגין להפטיר ז' דנחמתא גם כשחל ראש חודש בשבת ואחר שגמרנו ההפטרה אומרים פסוק ראשון מהפטרת השמים כסאי ופסוק והיה מידי חודש לזכר שהיום ראש חודש..."

א. הנחמה של ישעיהו מול מגילת איכה

ההפטרה מתחילה בנחמה כפולה:

"[א] נַחֲמוּ נַחֲמוּ עַמִּי יֹאמֶר אֱלֹהֵיכֶם: (ב) דַּבְּרוּ עַל לֵב יְרוּשָׁלַם וְקִרְאוּ אֵלֶיהָ כִּי מָלְאָה צָבָאָה כִּי נִרְצָה עֲוֹנָהּ כִּי לָקְחָה מִיַּד ה' כַּפָּלִים בְּכָל חַטֹּאתֶיהָ"

יש כאן נחמה כפולה, מדוע? מבאר האלישיך הקדוש (שם):

"נחמו אם יהיה אחישנה נחמו אם יהיה בעתה, ועל האחד אמר עמי שהוא אם זכו, ועל השנית אמר יאמר אלקיכם שעם שלא יזכו מעצמם, למה שהוא יתברך אלקיכם יאמר נחמו..."

שתי נחמות כנגד שתי אפשרויות של גאולה, אם עם ישראל יחזור בתשובה אז תהיה גאולה בבחינת אחישנה, כלומר הגאולה תבוא טרם זמנה, ואם לא יחזרו בתשובה בכל אופן תבוא הגאולה אך בעיתה, כלומר בזמנה ולכן על ה'נחמו' השני כתוב 'יאמר אלהיכם', משום שאז הקב"ה יקבע מתי הגאולה תבוא.

ולפי זה מבאר האלישיך גם את המשך הפסוק - **'כִּי לָקְחָה מִיַּד ה' כַּפָּלִים בְּכָל חַטֹּאתֶיהָ'**

"ובזה הוא כפלים בכל חטאתיה, שאין לה זכויות כמספר החטאות רק כפלים, א' על התשובה מאהבה, ב' על קבלת הייסורין מאהבה, וע"כ טרם מלאה עתה תגאל".

כלומר כבר סבלנו מספיק גם עבור גאולה מתוך תשובה, וגם בעבור גאולה מתוך יסורים, לכן הגיע זמן הגאולה!

לעומת ההפטרה שכולה מלאה נחמה וגאולה עתידה, במגילת איכה שאותה קראנו בט' באב, ואותה כתב ירמיהו הנביא (בבא בתרא טו.) בזמן החורבן, מופיע שוב ושוב במיוחד בפרק א' שאין נחמה לאחר החורבן.

איכה פרק א, ב: **"בְּכֹחַ תִּבְכֶּה בְּלִילָה וְדִמְעָתָה עַל לִחְיָה אֵין לָהּ מְנַחֵם מִכָּל אֲהֲבֶיהָ כֹּל רַעִיָּה בָּגְדָה בָּהּ הָיָה לָהּ לֹאֲבִיבִים"**

מבאר האלישיך הקדוש (שם):

"...ונתראה פנים משה אל ישראל ושמחו לראות באומרים זה נחמנו כי יגאלנו. יצאת בת קול ואמרה גזירה היא מלפני וכו'... כי כל דמעותם וזכות אבותם ומשה זה המתראה פנים לא עלתה ארוכת מחלתם. וזו היא תלונת הנביא עם שדמענה על לחיה עם כל זה אין לה מנחם מכל אוהביה האבות ומשה:

ולא עוד אלא שהיכם על ידי רעיהם הם מיכאל וגבריאל, כמאמר המדרש [ילקוט שמעוני, תתרט] כל רעיה בגדו בה אלו מיכאל וגבריאל, שהם דרכם להליץ על ישראל, ועתה נהפכו, כי הם היו מכלל אשר הציתו אש מקדש..."

הטבע, גם ההרים וגם הבקעות יהיו למישור והדרכים העקלקלות יהיו לדרך ישרה, ייתכן שיש כאן תיאור מצב, אך יתכן גם לומר שהקב"ה אומר לעם ישראל שבזמן הגאולה יפתרו כל בעיותיהם הפרטיות והלאומיות (כפי שמבאר המלבי"ם שם).

בנוסף, למרות שעם ישראל נראה כמו חציר יבש שאין לו תקווה, הקב"ה אומר למבשרת ציון להודיע לכולם שהוא בא לגאול אותם, וכשזה יקרה, הקב"ה יקבץ את כל עם ישראל כמו רועה צאן שמקבץ את הטלאים בחיקו.

עוד ניתן לדייק שיש כאן פנייה גם לעם ישראל להחיש את הגאולה כפי שאמר הכתוב - "קול קורא במדבר פנו דרך ה'", אם כך מה אנו צריכים לעשות? מבאר האלישיך הקדוש (שם):

"כי הנה קול קורא במדבר שהיא בת קול, היוצאת בכל יום תמיד מהר חורב שהוא במדבר, שאומר אוי להם לבריות מעלבונה של תורה, שעיי"ב יהיה לכם חירות, שע"י התורה אתם שבים ומפנים כל מכשול עון, וזהו פנו דרך ה' שתפנו לו דרך לבא לגאול אתכם, כי מכשולות אשמותיכם הם המעכבים, ואשר אין לו עונות שידמה לערבה, עכ"ז ע"י התורה ישרו מסלה לאלקינו, שע"י התורה על העדר עון תדמה לדרך, שמלבד שאין בה מכשולות גם יש בה מסלה מרוצפת אבני יקר, לעורר לב המלך הקדוש למהר לבא במסלה ההיא, וזהו ישרו בערבה מסלה לאלקינו".

כאמור, יש דרך של גאולה על ידי אחישנה כפי שביאר האלישיך הקדוש קודם לכן, ולכן פונה אלינו הנביא ואומר, פנו דרך לה' ותקשיבו לאותו קול קורא במדבר, שהיא בת קול שאומרת 'אוי להם לבריות מעלבונה של תורה', משום שרק על ידי לימוד תורה ומתן כן חזרה בתשובה מוחלטת, נוכל להגיע לגאולה בבחינת אחישנה.

ג. חוסר האמון של עם ישראל בגאולה

והחלק השני של הנחמה פונה כלפי עם ישראל, שלא מאמין שהקב"ה יכול לגאול אותו ולהציל אותו מהעמים החזקים המשעבדים אותו.

"[יב] מי מִדֵּד בְּשִׁעְלוֹ מִים וְשָׁמַיִם בְּזֶרֶת תֵּפֶן וְכָל בְּשִׁילֵשׁ עֶפֶר הָאָרֶץ וְשָׁקַל בַּפֶּלֶס הָרִים וְגִבְעוֹת בְּמֶאזְנִים: [יג] מִי תֵּפֶן אֶת רוּחַ ה' וְאִישׁ עֲצָתוֹ יוֹדִיעֵנּוּ: [יד] אֶת מִי נוֹעֵץ וְיִבְיָהוּ וְלִמְדָהוּ בְּאַרְחֵ מִשְׁפָּט וְלִמְדָהוּ דַעַת וְדָרְךְ תְּבוּנוֹת יוֹדִיעֵנּוּ: [טו] הֵן גִּזְיִם בְּמֶרְ מִדְּלִי וְכִשְׁחָק מֶאֱזָנִים נִחְשְׁבוּ הֵן אִיִּם בְּדָק יְשׁוּל: [טז] וְלִבָּנוֹן אֵין דִּי בְּעֶר וְחִיתוֹ אֵין דִּי עֲזֻלָּה: [יז] כָּל הַגִּזְיִם כְּאֵין גִּדּוֹ מֵאֶפֶס וְתָהוּ נִחְשְׁבוּ לוֹ: [יח] וְאֵל מִי תִדְמִיּוֹן אֵל וְיָמָה דְּמִנָּת תַּעֲרֹכוּ לוֹ".

הרי הקב"ה ברא את כל העולם כולו וגם את בני האדם, ולכן אין לו שום מניעה לגאול אותנו אף מול הגויים החזקים, שהרי גם עליהם הוא שולט, כפי שמבאר המלבי"ם (שם):

"אִךְ תּוֹכַל לֵאמֹר שְׁאִין לוֹ יְכוּלָּת לְמַלְאוֹת הַבְּטָחָתוֹ, הֲלֹא הוּא מַדֵּד אֶת יְסוֹד הַמִּים בְּמִדָּתוֹ וְשָׁמַיִם שְׁהוּא יְסוֹד הָאֵשׁ בְּזֶרֶת וְאַצְבַּע תֵּכֵן, וְאֵת יְסוֹד הָעֶפֶר מַדֵּד וְכָל בְּשִׁילֵשׁ וְיָמָה וְעֶרֶךְ מִשְׁקַל הַכְּדוּר בְּעֶרֶךְ מִשְׁוֹעַר כֹּל יִתְמוּטֵט מִן הַמֶּרְכָּז אֲשֶׁר שָׁם לוֹ תַּחַת הַמָּוֶן הַכְּדוּרִים הַסּוֹבְבִים אוֹתוֹ, עַד שֶׁשְׁקַל הָהָרִים הַגְּדוּלִּים בַּפֶּלֶס גְּדוֹל, וְלַעֲזוּמַת הָהָרִים שְׁקַל הַגְּבָעוֹת הַקְּטָנוֹת זֶה כְּנֶגֶד זֶה בְּמֶאֱזָנִים קְטָנוֹם שִׁישׁוּהַ מִשְׁשָׁקֵל וְהַעֲרֵךְ וְהִיחֹס בִּיגִיהֶם..."

הקב"ה ברא את העולם בצורה כל כך מדויקת, כך שהכל שקול ומדוד בצורה כזאת שכדור הארץ וכל הכוכבים כולם מסודרים בסדר מופתי, וכל היסודות מאוזנים, וכנגד כל הר ישנה בקעה שמאזנת את כל כדור הארץ, כל זה ברא הקב"ה בחוכמתו, והוא זה שבחר בנו מכל העמים, וכל הגויים אינם נחשבים בעבורו לעומת עם ישראל, כפי שמדגיש הפסוק - "הֵן גִּזְיִם בְּמֶרְ מִדְּלִי וְכִשְׁחָק מֶאֱזָנִים נִחְשְׁבוּ... כָּל הַגִּזְיִם כְּאֵין גִּדּוֹ מֵאֶפֶס וְתָהוּ נִחְשְׁבוּ לוֹ", אז מה יש לכם לעם ישראל לפחד מהגויים כאשר הקב"ה מודיע שהגיע זמן גאולתכם?

לקראת סוף ההפטרה מבאר הנביא מדוע עם ישראל לא מאמין בגאולתו, הכל נובע מכך שהם משווים את הקב"ה לאחד מכוחות הטבע או לאחד מהשרים או המלכים השולטים בעולם, ולכן אומר הנביא בשמו של הקב"ה:

"[כח] וְאֵל מִי תִדְמִיּוֹן וְאִשְׁוֶה יֵאמֹר קְדוֹשׁ".

מבאר אלישיך (שם):

"ואל מי תדמינו ואשווה בו'. מהראוי יאמר אמר ה', ועוד אומרו יאמר ולא אמר... שהוא את הגדול שבכל המלאכים, הוא עצמו יאמר לפני קדוש, והוא כי כל מלאכי מרום אומרים להקב"ה קדוש, להורות כי גם שנקראים הם קדושים הוא שם מושאל, שהוא לשלול מהם חומר כבני אדם, אך מה שיעדק ליאמר לו קדוש בהחלט אין זולתו יתברך, כי הוא הנקרא קדוש באמת, ובזה יעדק שלא אמר יאמר ה' כי אם יאמר קדוש, הנה כי המלאכים אינן כדאים לעובדם כי מה המה לפניו יתברך".

מדוע כתוב 'יאמר קדוש' ולא 'אמר קדוש' או אמר ה'? אלה הכוונה היא שאפילו המלאך ברמה הרוחנית הגבוהה ביותר, עדיין הוא יאמר לקב"ה 'קדוש', משום שאין עליו מעל הקב"ה, שהרי הוא בעל כוחות כולם, ולכן זוהי טעות גדולה להשוות את הקב"ה לאחד מכוחות

הטבע, או לאחד המלכים השולטים בארץ, שהרי לא ניתן לדמות אותו או להשוות אותו לשום כוח, משום שהוא שולט בכל הכוחות, ובגלל זה הוא יכול לגאול את עם ישראל מעל וכנגד כוחות הטבע, ואף כשזה לא מגיע לנו, כל שכן אם אנו עושים תשובה אמיתית.

ד. מדוע מגיעה לנו נחמה, למרות הכל?

מדוע זה כך? מדוע הקב"ה מביטיח לעם ישראל גאולה למרות כל חטאנו? ולמרות שבדרך הטבע וההיגיון לא מגיע לנו?

ניתן ללמוד זאת מתוך פרשתנו פרשת ואתחנן, בתחילת הפרשה משה מתאר את תפילותיו הרבות אל הקב"ה לסלוח לו, בכדי שיוכל להיכנס לארץ ולזכות להנות מקדושתה, אך הקב"ה מסרב ועוצר את תפילותיו של משה באומרו:

"רַב לָךְ אֶל תּוֹסֵף דַּבֵּר אֵלַי עוֹד בְּדָבָר הַזֶּה".

פירושים רבים נאמרו מדוע הקב"ה אינו עונה לתפילותיו של משה, אך לצורך העניין נתמקד בפירוש המופיע במדרש (דברים רבה ב, ג): "אמר רבי אבין למה הדבר דומה למלך שהיה לו אוהב והוא ממנה דוכסין ואיפרכין איסטרטליטין [שרים נכבדים] לאחר ימים ראו אותו שהיה מבקש מן השוער ליכנס לפלטין, ואינו מניח לו היו פכלת מהין ואומרין, אתמול היה ממנה דוכסין ואיפרכין ואיסטרטליטין ועכשיו הוא מבקש מן השוער ליכנס לפלטין ואינו מניח לו, אמרו לו שעתא עברת [זמנך עבר]. כך משה גוזר על הקב"ה והוא מקיים, קומה ה', שובה ה', ואם בריאה יברא ה', אם נברא לה פה משישת ימי בראשית הרי מוטב ואם לאו יברא ה', ועכשיו מתחנן ומתחבט ליכנס לארץ ישראל ואינו מתקבל שעתא עברת בעת ההיא לאמר".

אלמלא המדרש היה כתוב היה קשה לאומרו, המדרש מתאר שלמרות שמשה היה בבחינת צדיק גוזר והקב"ה מקיים, בכל אופן כאשר זה הגיע לתפילתו להיכנס לארץ ישראל למרות הגזירה שנגזרה עליו, הקב"ה אומר לו 'שעתא עברת', כלומר זמנך עבר, כבר נגזרה הגזירה ואי אפשר לבטלה.

אך כאשר עם ישראל חטאו בחטאים הגדולים ביותר שיש, עוד לפני החורבן כבר הקב"ה שולח להם נחמה ובשורה לגאולה, אם כך מדוע אצל משה הגזירה לא יכלה להתבטל, ואצל עם ישראל ישנה נחמה עוד לפני החורבן?

מבאר המדרש על ההפטרה (פסיקתא, טז - נחמו):

"ר' אבין אמר: למלך שהיה לו פלטין ונכנסו שונאים לתוכו ושרפו אתו, מי צריך להתנחם פלטין או בעל פלטין, לא בעל פלטין, כך אמר הקב"ה בית המקדש ביתי הוא, דכתיב יען ביתי אשר הוא חרב [חגי א, ט], מי צריך להתנחם לא אני, הוי נחמו נחמו עמי [ישעיה, מ'], נחמוני נחמוני עמי..."

משל למלך שנכנסו אויבים ושרפו את ארמונו, מי מצטער עכשיו וזקוק לנחמה, הארמון או המלך? ברור שהמלך שהרי ארמונו נשרף, כך כאשר נחרב בית המקדש נחרב ביתו של הקב"ה ולא ביתם של עם ישראל, וכאשר עם ישראל גלה מארצו, גלו בניו של הקב"ה, לכן הקב"ה הוא זה שזקוק לנחמה כביכול, ולכן הוא אומר לעם ישראל 'נחמוני', וזהו ההבדל הגדול אצל משה רבינו זוהי גזירה פרטית, אצל עם ישראל בחורבן בית המקדש ובגלות לא רק שזוהי גזירה לאומית אלא כביכול גזירה כנגד הקב"ה, ולכן כשהקב"ה מבשר לעם ישראל על הנחמה עוד לפני החורבן כל זה בכדי לקדש שמו בעולם.

אם כך למרות האבל על חורבן בית המקדש צריכים לנו לדעת שבתוך החורבן כבר נזרע זרע הגאולה והנחמה לו אנו מצפים כל כך ואם נשכיל ונשוב בתשובה שלמה, אז נזכה לו בקרוב ממש בעזרת השם, אמן ואמן. שבת שלום, ניב

הצטרפו לקבוצות התוכן של שדרות בארזים: 052-8064345 - בהודעה

סריקו QR מונחש

נשים גברים

השיעור השבועי

מידי חמישי | 20:15

בביה"כ 'מסילת ישרים'

ובשידור חי בערוץ היוטיוב של המכון

YouTube

מי ניצח בסוף?

סיפר הרב מאיר מאזוז צ"ל: פעם הלך רבי חיים דוד הלוי ע"ה כתייר לרומי, והיה שם מדריך שהיה מדבר אתם (באנגלית או בשפה אחרת), והמדריך הזה רומאי, והוא אומר: השער הזה זה שער הנצחון של אבותי, טיטוס ניצח את היהודים. הסתכל עליו הרב ואמר לו: תגיד לי את האמת, מי ניצח בסוף? הוא או אנחנו? חשב וחשב, אמר לו: אתם ניצחתם! עם ישראל ניצח. עם ישראל עדיין שומר על התורה כבבת עין. יודע מתי שבת, ומתי פסח, ומתי פורים, ומתי כיפור, מתי אוכלים מצות ומתי עושים סוכות. ורומי איפה היא? מזמן הלכה לעזאזל... נשאר ממנה רק השער בלי כלום...